

Kristovo oprostjenje na križu kao paradigma kršćanskoga opraštanja

Baban, Ana Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:277906>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI – BOGOSLOVNI FAKULTET
DIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKE STUDIJE

ANA-MARIJA BABAN

KRISTOVO OPROŠTENJE NA KRIŽU
KAO PARADIGMA KRŠĆANSKOG OPRAŠTANJA

DIPLOMSKI RAD
iz temeljnog bogoslovlja
kod doc. dr. sc. Edvarda Punde

Split, 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. FENOMEN OPRAŠTANJA	4
1.1. <i>Kompleksna stvarnost opraštanja</i>	4
1.2. <i>Grijeh kao objekt praštanja</i>	8
2. OPRAŠTANJE KAO PROCES	10
2.1. <i>Tri temeljna smisla opraštanja</i>	10
2.2. <i>Odnos između počinitelja i žrtve</i>	12
2.3. <i>Oprost kao nutarnje oslobođenje žrtve</i>	13
3. KRISTOVO OPROŠTENJE NA KRIŽU	16
3.1. <i>Okolnosti kalvarijskog događaja</i>	16
3.1.1. <i>Optužba</i>	16
3.1.2. <i>Poruga</i>	18
3.2. <i>Razbojnici kao primjeri mogućeg ophođenja s vlastitom krivnjom</i>	20
3.2.1. <i>Gestas – fenomen nepriznavanja vlastite krivnje</i>	20
3.2.2. <i>Dizma – priznanje vlastite krivnje kao put prema oslobođenju</i>	21
3.3. <i>Kristovo oproštenje na križu</i>	24
3.3.1. <i>“Oče, oposti im, ne znaju što čine” (Lk 23, 34)</i>	24
3.3.2. <i>“Danas ćeš biti sa mnom u rajju” (Lk 23, 43)</i>	27
ZAKLJUČAK	30
LITERATURA	32

UVOD

Oproštenje je “tako božansko, a ipak tako ljudsko.”¹ Božji je dar ljudima, a opet čovjekov dar samome sebi i drugome. Kada je riječ o oproštenju, nezaobilazno je spomenuti molitvu Gospodnju – Očenaš. To je molitva koja je “puna je dubine i sadržaja, i sadrži svu kršćansku teologiju.”² U njoj molimo: *I otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima svojim*. Isus je svoje učenike naučio molitvu Očenaš, a upravo se u njoj spominje oprost, iz toga vidimo koliku važnost oprost ima u kršćanstvu. Oprost je poziv na koji Bog poziva čovjeka. Tema je i mnogih tekstova u Svetom pismu. Stoga će diplomski rad imati biblijsku pozadinu.

Diplomski rad je podijeljen u tri poglavlja. Budući da je opraštanje kompleksan fenomen i radi toga što postoje razne i učestale zablude o naravi opraštanja, u prvom poglavlju ćemo pokazati koja su to kriva shvaćanja opraštanja, kako bi pokazali što oproštenje je. Uz oproštenje se usko veže i grijeh, koji je vrlo važan kao objekt opraštanja. Vratiti ćemo se na prve stranice Svetog pisma kako bi definirali čin i stanje grijeha.

Opraštanje nije događaj koji se dogodi u trenutku dok trpimo određenu nepravdu ili zlo. Opraštanje je proces. Osim tog vida oprosa, važno je naglasiti i promatranje oprosta pod vidom slobodnog dara, ali dara kojim žrtva prvenstveno daruje sebe kako bi se dogodilo unutarnje oslobođenje u njoj samoj.

U trećem poglavlju pokazati ćemo poruge koje Krista okružuju i koje mu dolaze sa svih strana; odozdo, odozgo i sa strane, a prije toga ćemo odgovoriti na pitanje zašto je Isus uopće bio osuđen na smrt. Premda su ga osudili na smrt na križu, Isus moli Oca da im oprost jer oni ne znaju što čine. Jedino ga jedan od razbojnika prepoznaje kao Mesiju, premda isprva ni on nije vjerovao u Isusovo mesijanstvo, a u radu ćemo pokazati kako se događa to prepoznavanje. Konačno, osvrnut ćemo se na Kristovo oproštenje koje se dogodilo na križu, tumačeći dvije Kristove rečenice: “Danas ćeš biti sa mnom u raj” (Lk 23,43) i “Oče, oprost im, ne znaju što čine.” (Lk 23, 34).

¹ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprost*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 37.

² Marijan Vugdelija, Očenaš – molitva Gospodnja, u: *Služba Božja, liturgijsko-pastoralna revija*, 44 (2004.), 3, str. 6.

1. FENOMEN OPRAŠTANJA

Budući da je u ovom poglavlju riječ o fenomenu opraštanja kao takvom, bit će govora o različitim krivim shvaćanjima ili zabudama o opraštanju. Različita su kriva shvaćanja i zablude o ovoj temi, pa ćemo upravo radi toga vidjeti koja su to kriva shvaćanja, ali vidjet ćemo što zapravo oprostenje je. Primjerice, mnogi su vjernici “[s]uočeni s obvezom opraštanja koja dolazi izvana i istodobno s nemogućnošću opraštenja zbog podnesenoga zla i otvorenih rana iznutra, vjernici ne samo da ne opraštaju nego se nađu opterećeni i dodatnom poteškoćom, nametnutim osjećajem da nisu dobri vjernici i da su zakazali neispunjenjem ključnoga zahtjeva vjere.”³ Zbog toga ćemo pokazati tu kompleksnu stvarnost opraštanja, kako bi uistinu uvidjeli što je to opraštanje, jer kada se dogodi, oprostenje je oslobađajuće za čovjeka.

1.1. Kompleksna stvarnost opraštanja

“Oprostenje se gotovo automatski veže uz kršćanstvo i nedvojbeno je da spada u njegovo središte.”⁴ Kako spada u središte kršćanstva, potrebno je ukazati na neke zablude o naravi opraštanja.⁵ Zato prije nego što definiramo oprost, reći ćemo što oprost nije.

Često se oprost i oprostenje povezuje sa zaboravom i zaboravljanjem nanesene štete i povrede, a upravo je sjećanje preduvjet oprosta. Sjećanje na povredu može doprinijeti mudrosti, a ne dodatnoj patnji. Stoga možemo reći da oprost nije zaborav te da je za oprost potrebno pamćenje i sjećanje kao preduvjeti oprosta.⁶ “Zaboravljanje zlodjela je nova povreda žrtve. Ono je neka vrsta obeščašćivanja onih koji su trpjeli posljedice

³ Ante Vučković, Gordan Črpić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1204.

⁴ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 20.

⁵ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 24.

⁶ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d’ Aspremont, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, Svijetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

zločina.”⁷ Često se govori kako je potrebno da se uvreda zaboravi, da se ne vraćamo na uvrede i da se nastavi živjeti kao da se ništa nije dogodilo. Zaborav bi priječio oprost jer se više ne bi znalo što se ima oprostiti. “Oprašta se ono što se ne može zaboraviti, jer zaboravljeno ne traži ni oprost ni kaznu.”⁸ Oproštenje ne bi bilo moguće bez pamćenja i jasnog znanja o uvredi koja je nanesena.⁹ Dakle, pamćenje je preduvjet da se ostvari oproštenje, ali i opraštanje doprinosi pamćenju. Na način da: “[o]praštanje pomaže pamćenju da ozdravi. S njime sjećanje na uvredu gubi svoju žestinu. Zato se izliječeno pamćenje oslobađa i može se ispuniti nečim drugim, ne više deprimirajućom maštom na uvredu.”¹⁰

Oprost nije nijekanje povrede. To je potiskivanje, gdje osoba stvara vlastiti oklom i misli da ju trebaju zadesiti puno gore stvari da ju se obori. Oprost je proces, nije samo čin volje, ono uključuje i srce i um, nije dovoljno samo izgovoriti riječi (koje često imaju prizvuk magičnog).¹¹ Često imaju prizvuk magičnoga upravo jer se djeca tako odgajaju. Opraštanje je uglavnom u djetinjstvu bilo svedeno na čin volje, a iluzija o opraštanju je davala osjećaj svemoćnosti nad našim emocijama. Kad čovjek odraste osjeća se kriv i razočaran što više ne može biti potreban samo taj čin volje da bi se oprostilo. Kod opraštanja treba biti uključen i um i sud i vjera itd. U evanđelju po Luki se nalaze rečenice koje djeluju kao imperativi o praštanju i tim rečenicama se ostavlja dojam kao da se opraštanje samo čin čovjekove volje. Primjerice: “*Praštajte i oprostit će vam se.*” (Lk 6,37c). Analiza tih tekstova pokazuje kako nije riječ o obvezi i zapovijedi, već je riječ o pastoralnim poticajima čovjeku da oprost. Riječ je o određenoj vrsti motivacije žrtve da ju dovede do želje i stava za oprostom.¹² Dakle, oproštenje nije zapovijed niti obveza i ne

⁷ Okrugli stol *Oprost i pomirenje – utopija ili izazov?* ur.: Bože Vuleta i Vice J. Batarelo, Hrvatski Caritas; Split: Franjevački institut za kulturu mira, Zagreb-Split, 2001., str. 23.

⁸ Ante Vučković, *Struktura zla i oprost*, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 8

⁹ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprost*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 25.

¹⁰ Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprost*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 25.

¹¹ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d’ Aspremont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svijetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

¹² Usp. Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 189.-190.

mora se dogoditi automatski, a time “nije ništa manje ukoliko se ne događa automatski. Naprotiv. Vrijeme koje je potrebno da sazrije oprost pokazuje koliko je nutarnje snage i strpljivosti potrebno da bi se oduprlo zlu i dopustilo da raste dobro.”¹³

Opraštanje je slobodno i samo kao takvo može postojati. Često se obvezuje ljude da slobodno opraštaju. Kršćani često pogrešno tumače riječi iz molitve Oče naš i smatraju da je nužno oprostiti kako bi i sami mogli dobiti oprost. Božje praštanje nije uvjetovano ljudskim praštanjima.¹⁴

Više nego zapovijed, oprost je čin slobodne volje i srca. Više nego moralna obaveza, ono je dar. S njime se ne treba vratiti stanje prije povrede, kao da se ništa nije dogodilo.¹⁵ Ako bi oprost shvatili samo kao moralnu obvezu, kršćani, ukoliko ne bi mogli oprostiti, bi bili opterećeni doživljenim zlom i krivnjom jer ne ispunjavaju svoju kršćansku dužnost da oprost. Oprost se ne daje nekome jer je obveza ili radi toga što se on mora formalno ispuniti.¹⁶ “Oprost je reakcija na zlo, a ne izvorno djelovanje. Drugim riječima, budući da je oprost jedan od mogućih odgovora na zlo, on će uvijek u sebi zrcaliti svu zamršenost i tajnovitost strukture zla, ali će istovremeno pokazivati svu svoju oslobađajuću snagu dobrote koja prerasta zlo.”¹⁷

Često se oprost poistovjećuje s pomirenjem, kao da je oprost uspostavljanje istih odnosa prije pretrpljenog zla. Oprost se može dogoditi bez da se dogodi pomirenje. Možemo primjerice oprostiti umrloj ili odsutnoj osobi, ali nije moguće da se dogodi i pomirenje. Dakle, kada se da oprost, nije nužno da se ima odnos kao prije s počiniteljem zla. Često se događa da ljudi sebe uvjeravaju da se ništa nije dogodilo i upadaju u začarani krug laži.¹⁸ Kao primjer da oprost ne mora nužno uključiti i pomirenje pokazuje Kristov primjer na križu gdje mučitelj za kojega se traži oprost

¹³ Ante Vučković, *Struktura zla i oprost*, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 8.

¹⁴ Usp. Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprost*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 29.-30.

¹⁵ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspremont, *Tražiti oprost a ne poniziti se*, Svijetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

¹⁶ Usp. Ante Vučković, *Struktura zla i oprost*, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 1.-2.

¹⁷ Isto, str. 2.

¹⁸ Usp. Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprost*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 31.

od Oca ne prestaje nanositi zlo. Kada bi se u ovom slučaju svrha opraštanja gledala pod učinkom pomirenja, onda bi ovdje bila riječ o neuspješnom primjeru opraštenja. Stoga, nije nužno da ako se dogodi opraštenje da se dogodi i pomirenje.¹⁹

Opraštanje nije jednostran čin, uvijek je čin usmjeren na drugoga, odnosi se i na počinitelja, ali i na onoga tko trpi. Počinitelj i osoba koja trpi se oslobađaju. Velika je razlika između volje da se nekome oprosti i mogućnosti da se nekome oprosti. Nekada nije dovoljna samo volja da se oprosti, voljom se otvaramo praštanju, i to je početak, oprost je proces koji traje. Dolazi iz dubine čovjeka, on iscjeljuje i oslobađa.²⁰ Postoje mnoge situacije u kojima ljudi imaju volju za opraštenjem, ali ne mogu oprostiti. To je još jedna potvrda da opraštenje obuhvaća volju, ali nije samo ona potrebna da bi se ono uistinu i dogodilo.²¹

Opraštanje ne traži da se odrekemo svojih prava. Tu se ulazi u odnos pravednosti i opraštanja. Opraštajući nekome, ne znači da se odričemo pravednosti koju zaslužujemo. Ako opraštanje ne suzbija nepravdu, ne znači da je to znak snage, nego lažne snage i slabosti. Često to može ohrabriti počintelja.²² Opraštanje nije slabost, nije pasivnost, već je snaga čovjekova duha. Nerijetko ljudi vjeruju kako se nepravda može ispraviti samo kada je počinitelj prisiljen nadoknaditi štetu za počinjeno zlo. Žrtva može ponuditi oprost nakon što počinitelj odsluži kaznu, a događa se i to da počinitelji koji traže oprost već budu osuđeni za zločine.²³

Opraštanje ne znači da drugoga moramo opravdati i lišiti ga svake moralne odgovornosti. Često se čuju izrazi poput onoga da se oprašta nekome, da ta osoba nije kriva za učinjeno, a to ponekad može biti lažno opravdanje jer je žrtvi lakše podnijeti da je počinitelj manje odgovoran, nego da zna da je nanesena nepravda učinjena u potpunom

¹⁹ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 201.-202.

²⁰ Usp. Domagoj Volarević, Oprostiti bližnjemu, u: *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, 4 (2003.), 1, str. 46.-47.

²¹ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 147.

²² Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 31.-32.

²³ Usp. Desmond Tutu Mpho Tutu, *Knjiga opraštanja; četverostruki put iscjeljivanja sebe i svijeta*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2017., str. 43.-44.

znanju i slobodi. Drugo, ovakvi izrazi mogu omalovažiti počinitelja, jer to mogu shvatiti kao da nisu inteligentni da učine takvo što. Time dolazimo to toga da opraštanje također nije dokazivanje moralne nadmoćnosti. Žrtva se ponekad želi zaštititi od stida, prikazati sebe u lažnome svijetlu, da bi se drugi čudili. Pravo opraštanje je ponizno i ne želi vladati nad drugom osobom, ono je čin unutarnje snage. Opraštanje nije ni prebacivanje odgovornosti na Boga, kao što se često misli. Bog nam je dao slobodu i ne čini nešto umjesto nas.²⁴

1.2. Grijeh kao objekt praštanja

Kod Luke je pojam grijeh uvijek povezan s oprostjenjem. To vrijedi primjerice za obećanje oprostjenja (Lk 5,20-24; 7,47-49), ali i za Ivanovo krštenje (Lk 1,17;3,3).²⁵ “Oprostjenje se događa kroz obraćenje, vjeru i krštenje (Dj 2,38; 3,19; 5,31; 10,43; 13,38; 22,16; 26,18).”²⁶ Najredovitiji objekt oprostjenja kod Luke i u Djelima apostolskim je grijeh. Kod Luke se uvijek povezuje i isključivo govori o grijehu u kontekstu oprostjenja²⁷

Biblija grijeh gleda kroz prizmu prekinutog odnosa između Boga i ljudskih bića, to je stanje razdvojenog odnosa Boga i čovjeka. Ako se vratimo na prve stranice Biblije, to nam pokazuje izvještaj o stvaranju, gdje su Adam i Eva pali u grijeh, ali i definicija da je grijeh “kršenje zakona” Božjeg (1 Iv 3,4). Biblijski tekstovi prikazuju grijeh kao posebno ljudsko stanje i čin protivljenja Bogu²⁸ “Vezano uz narav i bit grijeha, u Bibliji prevladava gledište da je grijeh osobno otuđenje od Boga. Zbog toga je u svojoj srži vezan uz odnos, a izražava se kao pobuna. Grijeh je zlo, ali posebne vrste. To je čin, ali i stanje. To je sebičnost koja se u oholosti diže protiv Stvoritelja”²⁹

²⁴ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprost*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 33.-36.

²⁵ Usp. Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 175.

²⁶ Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 175.

²⁷ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 60.

²⁸ Usp. John M. Fowler, Grijeh, u: *Biblijski pogledi*, 9 (2001.), 1-2, str. 58.-59.

²⁹ John M. Fowler, Grijeh, u: *Biblijski pogledi*, 9 (2001.), 1-2, str. 51.

Govor o oprostima je automatski vezan uz određeni odnos. Uvijek se oprašta nekome ili se traži oprost od nekoga, bio to Bog, netko drugi ili mi sami u slučaju da želimo oprostiti sami sebi za određeni čin. Možemo oprostiti sami sebe radi nečega što smo učinili, izgovorili, sagriješili i slično. Tako se govor o opraštenju usko veže uz govor o grijehu i grješniku. Zbog toga što se tema o grijehu i tema o opraštenju vežu, potrebno je barem ukratko definirati grijeh i reći nešto o njemu.

Grijeh kao grijeh očituje se tamo gdje se odbacuje Isusova ponuda spasenja. Prihvatanje ponude milosti, znači priznati se grješnikom. Oni koji su slovali kao grješnici, oslobođaju se grijeha, a koji su smatrali da im obraćenje ne treba, otkrivaju svoj grijeh.³⁰ Upravo to se dogodilo desnom i lijevom razbojniku, što ćemo pokazati kasnije. “U križu i uskrsnuću događa se sud Božji, koji je preduhitrio konačni sud. To je milosrdan sud, jer on želi ljude spasiti a ne kazniti. Pod tim vidom *pravednost Božja* jako je blizu njegovu milosrđu. Jer riječ je o grješniku, bezbožniku, kojega on opravdava (Rim 4,5).³¹

“Grijeh svijeta koji nosi Isus Krist može se razumjeti jedino s gledišta Staroga zavjeta. Kako smo pokazali, u Starome zavjetu jasno se naznačuje da se cijela povijest čovječanstva, sva grješnost čovječanstva odlučuje upravo po izraelskom narodu. Izraelski narod, odnosno određeni pojedinac u izraelskom narodu – Sluga Jahvin, Mesija – jest onaj na kojemu će se skupiti svi grijesi svijeta te na kojemu će se upravo na taj način slomiti ti isti grijesi te započeti vrijeme milosrđa i spasenja. Ako se ispusti iz vida ta starozavjetna pozadina Kristove osobe, tada se uopće ne može uvidjeti na koji je način Isus Krist predstavnik cijeloga čovječanstva, zašto se u njegovoj patnji i smrti skuplja sav grijeh svijeta te zašto se događa Božje spasenje, oprost i milosrđe.”³²

³⁰ Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 135.

³¹ “*Postati pravednost Božja u njemu*, onda otprilike znači: biti opravdan zajedništvom u Kristu, koje se postiže krštenjem. Ipak ostaje upadljivo da se ne kaže jednostavno: da mi postajemo pravednicima u njemu. Moguće je da se imenica *pravednost* nametnula kao korelativan pojam u odnosu na grijeh. Za pravednost Božju može se pretpostaviti da je to bio ustaljen kršćanski pojam. On ističe da je Krist od Boga pružena milosna pravednost.” Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 63.-65.

³² Ivica Raguž, Reknemo li da nismo zgriješili, pravimo ga lašcem i riječi njegove nema u nama (1 Iv 1,10). O dostojanstvu čovjeka grješnika, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 24 (2016.), 4, str. 547.

2. OPRAŠTANJE KAO PROCES

U ovom poglavlju pokazat ćemo koji je smisao opraštanja, a budući da se često ono može zloubotrijebiti u kontekstu odnosa žrtve i počinitelja, vidjet ćemo koje su temeljne oznake u procesu opraštanja. Žrtva ima slobodnu odluku birati hoće li krenuti na put opraštanja, koji će je u konačnici dovesti do nutarnjeg oslobođenja.

2.1. Tri temeljna smisla opraštanja

Kada se govori o opraštanju, onda se razlikuju tri njegova temeljna smisla. Prvi i najrašireniji smisao opraštanja je uspostava ponovnog odnosa među ljudima gdje žrtva oprašta učinjeno zlo nekoj osobi. Žrtva je ona koja oprašta i nitko drugi umjesto nje to ne može učiniti, a žrtva ima pravo i slobodu oprostiti ili ne. Isto tako, oprašta se samo i isključivo počinitelju, a ne nekom drugom. Ovakvo opraštanje ima granice iz razloga što postoji mogućnost da počinitelj uopće ne traži oprost, a žrtva ne može oprostiti. Idealno oprostenoje bi bio proces u kojem počinitelj shvaća koje je zlo napravio, kaje se za njega, spreman je učiniti sve kako bi nadoknadio učinjeno zlo. Od žrtve traži oprost, ali joj daje slobodu da odluči hoće li oprostiti. Drugi smisao oprosta vezan je isključivo uz žrtvu i njezin odnos prema zlu, patnji i počinitelju. U ovom slučaju oprost služi žrtvi napravi odmak od zla koje joj je učinjeno. Ovaj smisao oprosta veže se uz Isusovu molitvu na križu: *“Oče, oposti im, ne znaju što čine” (Lk 23, 34)*. Isus prije smrti nije rekao: Opraštam vam! On nije podijelio oprost mučiteljima, nego je molio Oca oprost za one koji ga ubijaju. Smisao oprosta je uspostava odnosa žrtve s Bogom i sa samom sobom, dok su počinitelji bili uključeni u Isusovu molitvu.³³

Da bi iskazao milosrđe čovjeku koji je pod grijehom, Bog najprije oprašta. Oprostenoje koje je Bog objavio u Kristu daje nama mogućnost za međusobno ljudsko

³³ Usp. Ante Vučković, Opraštanje u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1, str. 17.-18.

opraštanje.³⁴ Oprost nije samo preduvjet za mogućnost Božjeg milosrđa prema nama, već je potreban kao uvjet za novi život, ono je i jedan bitan čimbenik novoga života.³⁵

Treći smisao opraštanja vezan je uz počinitelja zla i uz traženje oprostjenja. Može se tražiti oprostjenje od žrtve i od Boga.³⁶ U središte kršćanskog poimanja oprostjenja spada i oprostjenje kao obnova odnosa s Bogom. Obraćanje i priznavanje grijeha su dio novog stvaranja, života koje se događa po oprostjenju, a Krist je navještaj i oprostjenje grijeha povjerio Crkvi.³⁷ Crkva uz pomoć Duha Svetoga tako i čini. “Mjesto opraštanja je zajednica i odnos s Bogom. Zajednica gdje se živi Kristovo učenje dobrote i ljubavi.”³⁸ Upravo zato što se oprostene doživljava kao “posebnost kršćanstva u odnosu na druge vjere i religije, te se onda kršćane i prosuđuje kroz prizmu zapovijedi ili obveze opraštanja.”³⁹ Oprost nije naredba i obveza, evanđeoski govor o oprostjenju je slobodna odluka, poziv i ponuda.⁴⁰

“Čin opraštanja traži dakle niz posve jednako važnih uvjeta: vrijeme, strpljivost sa samim sobom, sposobnost održavanja želje za uspjehom, ustrajnost u odluci da se ide do kraja.”⁴¹ Dakle, nije samo volja potrebna, ono je više od same volje. Isto tako, rekli smo da je opraštanje proces, da nije trenutačan čin, nego obuhvaća vrijeme prije, vrijeme za i poslije.⁴²

³⁴ Usp. Dario Tokić, Božje opraštanje u evanđelju po Luki, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3, str. 731.-732.

³⁵ Usp. Karl Rahner, Herbert Vorgrimler, *Teološki riječnik*, Forum bogoslova Đakovo, Đakovo, 1992., str. 786.

³⁶ Usp. Ante Vučković, Opraštanje u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1, str. 18.

³⁷ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 29.

³⁸ Ante Vučković, Opraštanje u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1, str. 28.-29

³⁹ Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 127.

⁴⁰ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 128.

⁴¹ Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 39.

⁴² Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str.

2.2. Odnos između počinitelja i žrtve

Prva i temeljna oznaka na putu opraštanja jest odluka da se nećemo osvetiti počinitelju zla. Takva odluka treba biti donesena u volji i želji da se ozdravi i oslobodi, a ne u trenutku zanesenosti koji je nepromišljen i djetinji. Ta odluka o ne osvećivanju je temelj svakog istinskog opraštanja.

Druga važna oznaka je nužnost da se osoba vrati sebi i prođe kroz opraštanje sebi.⁴³ Kada smo izabrali opraštanje umjesto osvete, potrebno je prihvatiti vlastitu bol i tugu. Ciklus opraštanja može biti kratak, može biti dug, ovisi o dubini rane koju nosimo. Ako se prihvati vlastita ranjivost, prihvaća se i ljudska strana počinitelja.⁴⁴ Žrtva treba vjerovati u dostojanstvo počinitelja zla. To je težak put jer je često počinitelj u očima žrtve zlo biće koje se osuđuje. Na putu oprostjenja, potrebno je drugoga osloboditi od zlog suda koji mu je donesen. Opraštanje je čin ljubavi prema drugomu, ono je oslobođenje i olakšanje.⁴⁵

Opraštanje se ne bi trebalo promatrati kao isključivo ljudski ili isključivo božanski čin, jer ono pripada i ljudskom i božanskom svijetu. Često se tvrdi da samo Bog može oprostiti, a to dovodi do manjka ljudske odgovornosti. Bog je posljednji izvor istinskog opraštanja, ali se ono ne ostvaruje bez čovjekove suradnje.⁴⁶

Već smo rekli kako oprost nije naredba i obveza, već je evanđeoski govor o oproštenju je slobodna odluka, poziv i ponuda.⁴⁷ Govor o oproštenju je višeznačan i vrlo je teško izričito reći što je isključivo oprost, a osim toga pojavljuju se i neke zloporabe oprosta: počinitelju može poslužiti kao brisanje odgovornosti ili zaborav dok se za žrtvu nekada iza oproštenja može skriti pravo da se suzbije zlo i da se kazni počinitelja.⁴⁸ Iz

⁴³ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 39.-41.

⁴⁴ Usp. Desmond Tutu Mpho Tutu, *Knjiga opraštanja; četverostruki put iscjeljivanja sebe i svijeta*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2017., str. 59.-61.

⁴⁵ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 42.-43.

⁴⁶ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 44.-45.

⁴⁷ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 128.

⁴⁸ Usp. Ante Vučković, Gordan Črpić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1203.-1204.

različitih perspektiva, oprost se različito tumači, iz perspektive počinitelja se može protumačiti kao dobitak, a nakon toga može ga se smatrati jačom stranom. Iz perspektive žrtve, oprost se tumači kao dobitak ili gubitak, a češće ga se shvaća kao gubitak u smislu da žrtva trpi nepravdu jer ga oslobađa odgovornosti.⁴⁹

Samo onaj koji je povrijeđen ima i bira put osвете ili opraštanja, jer se tiče njega osobno. U starini su kazne bile u obliku naklade iznosa koji je počinitelj morao dati povrijeđenome. Već se od starih vremena koristio i u religioznom smislu jer su postojale naknade koje su se ticale počinitelja i božanstva.⁵⁰ Čitajući Novi zavjet, svjedoci smo oprosta kao dara koji nam je Isus darovao na križu po svojoj mucij i smrti snagom Duha Svetoga. Isus oprašta i time se ne poistovjećuje sa počiniteljima, niti upada u zamku osвете.

2.3. Oprost kao nutarnje oslobođenje žrtve

Oprost je dar što ga žrtva daje počinitelju zla koji ima dug u odnosu na žrtvu. Žrtva bi se time odrekla isplate duga u odnosu na počinitelja zla. To bi bio dar žrtve počinitelju zla. Ono što je zanimljivo, jest to da oprostenje ima prizvuk dara u etimologiji romanskih i germanskih jezika. Kada žrtva daruje počinitelja, ona se time odvajala od navezanosti na zlo i osvetu. Ne samo što time žrtva pomaže počinitelju, nego pomaže i sama sebi da se oslobodi i iscijeli. To je preduvjet iscjeljenja. Ako se žrtva odluči na osvetu, ona postaje počinitelj. Oprostenje je slobodan čin koji žrtva daje počinitelju, ali time ona ne negira ono što je on učinio. Prije davanja oprosta potrebno je da počinitelj prizna krivnju, pokaje se i traži oprostenje.⁵¹ Tu je riječ o prostu kao daru počinitelju, ali, što je sa žrtvom koja je podnijela zlo?

⁴⁹ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 187.

⁵⁰ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 61.

⁵¹ Usp. Ante Vučković, Gordan Črpić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1204.-1206.

Opraštanje prvenstveno treba biti dar koji žrtva daruje samoj sebi, pa tek onda dar kojim ona daruje počinitelja⁵² Prva i temeljna svrha je ozdravljenje žrtve, zacijeljenje njenih rana i izlazak iz patnje. Ono što žrtva treba napraviti na putu opraštanja je odmak od zla, osvete i mržnje. Oprost se događa u duši čovjeka koji traži ozdravljenje, to je puni smisao oprosta.⁵³ Rekli smo da opraštanje spada u središte kršćanstva. Osim ozdravljenja žrtve i njezinih rana, opraštanje je vezano uz spasenje. Ako se na ispravan način shvati oprost i opraštanje, kršćanin neće opraštati zato što mora, jer ono nije moralna obveza, nego zato što vjeruje da se po spasenju anticipira spasenje, u vlastitom životu, ali i u međusobnim ljudskim odnosima.⁵⁴

“Hrvatski jezik riječ *oprost* izvodi iz praslavenske riječi *prost* što znači slobodan, oslobođen. Naoko bi se moglo činiti kako i hrvatska riječ oprost znači oslobađanje počinitelja, ali imajući u vidu da zlo žrtvu prikiva uz dogođeno zlo, oprost se u prvom redu odnosi na samu žrtvu i znači oslobađanje žrtve od prikovanosti na prošlost.”⁵⁵ Ovdje se radi o usmjeravanju oproštenja na žrtvu i njezine (ne)navezanosti na zlo koje je pretrpjela. Oprost kao oslobođenje se, dakle, odnosi na nutarnji zahtjev koji se javlja u žrtvi. U principu je prvotna reakcija žrtve na zlo negativna, u smislu da odbija oprostiti počinitelju. Ova negativna reakcija je dokaz da se već javio nutarnji zahtjev koji apelira žrtvi da se odvoji od podnesenog zla. Svrha nutarnjeg zahtjeva je izlaz iz patnje, želi postići to da se žrtva ne poistovjeti s patnjom. Kao što smo već spomenuli, zahtjev za oproštenjem dolazi iznutra i prvotno je usmjeren na žrtvu. Kada je žrtva slobodna od osvete i mržnje, učinjen je prvi korak u cijelom procesu praštanja. Važno je da žrtva ne poistovjećuje počinitelja i zao čin koji je počinitelj napravio.⁵⁶

⁵² Usp. Isto, str. 1206.

⁵³ Usp. Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 9.-12.

⁵⁴ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 201.

⁵⁵ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 9.

⁵⁶ Usp. Ante Vučković, Gordan Črpić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1205.-1206.

Dakle, žrtva se oslobađa potrebe da se počinitelju osveti i nanese patnja koju je žrtva sama podnijela. Oprost je i oslobađanje od samosažaljavanja koje u mnogim situacijama postaje izgovor kojim ne donosimo dobro ni sebi ni drugima.⁵⁷

U religioznom kontekstu, smisao opraštanja je uspostaviti odnos s Bogom, a oproštenje je shvaćeno i tumačeno kao Božja milost. Vjernici se okreću molitvi i Svetom pismu, kao izvoru iz kojega uče što je oprost i uspostavljaju odnos s Bogom.⁵⁸

⁵⁷ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 12.

⁵⁸ Usp. Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 12.-13.

3. KRISTOVO OPROŠTENJE NA KRIŽU

Kristovo oproštenje na križu nije bio izoliran događaj, nego je smješten unutar šireg konteksta. Zbog toga smo uključili okolnosti kao što su razlozi osude Isusa na smrt, optužba protiv Isusa i poruga, koje nam pomažu u razumijevanju Kristovog opraštanja. Svi popratni događaji se na prvu ne čine važnima u procesu opraštanja, ali bez njih ne bi razumijeli ni sam proces opraštanja.

3.1. Okolnosti kalvarijskog događaja

Potpuno je jasno da u ovom radu ne možemo produbiti sve aspekte drame koja se dogodila od Getsemanija do Kalvarije. Budući da je tema našeg rada Kristovo opraštanje, ovdje ćemo samo iznijeti neke pojave, makar se na prvi pogled čine usputnima, ali koje itekako mogu pomoći cjelovitom razumijevanju Kristova opraštanja. Tu mislimo na optužbu i porugu koje se iz pozadine nameću kao sastavni dio gotovo svakog procesa opraštanja.

3.1.1. Optužba

Oproštenje Krista raspetoga na križu donosi sablazan, a upravo se tom sablazni donosi oslobođenje u neslobodnom svijetu.⁵⁹ Podno križa na kojem je Isus bio obješen stajao je narod, vojnici i glavari svećenički. Sve tri skupine se Isusu izruguju, a time se ispunjava ono što je navješteno još u Starom zavjetu: “A ja, crv sam, a ne čovjek, ruglo ljudi i naroda prezir. Koji me vode, podruguju se meni, razvlače usne, mašu glavom.” (Ps 22, 7-8). Ovaj Psalam nadilazi pripovijest o mucu, a čitava je muka unaprijed napisana i opisana u ovome psalmu. Isus na križu izgovara riječi sa početka ovoga psalma: “Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?” (Ps 22, 2). Oni koji su stajali podno križa, nisu razumjeli Isusov vapaj i smatrali su da on priziva Iliju, a tek je vjernička zajednica shvatila

⁵⁹ Usp. Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005., str. 51.

Isusov krik s križa kao mesijanski vapaj. Isus prima na sebe svo čovječanstvo i njegovu muku. Mi smo također molitelji ovoga psalma, ali u zajedništvu s Kristom. Isus trpi zajedno s nama i za nas, ali u ljubavi i u sebi nosi otkupljenje.⁶⁰ Krik s križa nalazimo kod Mateja i Marka, dok Luka ispušta bolni krik sa križa, jer se ne uklapa u njegovu teologiju Isusa kao strpljivog patnika koji je vjernicima uzor i poziv na nasljedovanje.⁶¹

Premda Luka ne donosi taj Isusov krik, sva četiri evanđelja donose nam događaj Isusova raspeća i smrti na križu. Potrebno se vratiti korak naprijed i zapitati se zašto je Isus bio osuđen? Kao jedan od najvažnijih razloga za osudu navodi se činjenica da se Isus pred Velikim vijećem priznao Mesijom, a za velikoga svećenika to je priznanje strašna bogohula, te ga nakon toga židovske vlasti izručuju Pilatu. Međutim, Pilat je oklijevao na optužbu protiv Isusa jer je morao donijeti smrtnu presudu jedino ako je mogao dokazati zločin. S druge strane, nije ga mogao tek tako osloboditi i radi toga koristi pomoć Heroda Antipe i otpremkuje ga k njemu. Herod Antipa je bio Isusov zemaljski poglavar i iz toga razloga ga Pilat šalje k njemu, a u Jeruzalemu je tih dana boravio, vjerojatno radi blagdana Pashe. O ovome događaju pred Herodom izvješćuje nas samo Luka.⁶²

Luka nas izvještava kako je to izgledalo: “A stajahu ondje i glavari svećenički i pismoznanci optužujući ga žestoko. Herod ga zajedno sa svojom vojskom prezre i ismija; obuče ga u bijelu haljinu i posla natrag Pilatu.” (Lk 23, 10-11) Ovdje Luka upozorava kako su poglavari krivi za Isusovu smrt, ali ne stavlja krivnju na narod. Uz ovo, prema Luki, Isus je već u Lk 18,32 najavio kako će biti izrugan i popljuvan. U ovom događaju pred Herodom, Luka želi pokazati da se Isusa ne može razumjeti ako mu se pristupi kao političkom fenomenu. Za razumijevanje Isusa je potrebna vjera.⁶³

Pilat se sada nalazi sam sa svojom odlukom, ali u to se miješa narod koji više da se Isusa raspne. “Pilat je htio Isusa učiniti sredstvom za postignuće drugih interesa. On je već od samog početka pomiješao sudačku razinu s političkom.”⁶⁴ Pilata možemo okarakterizirati kao kukavicu koji se bojava za svoj položaj, jer je mogao biti skinut s njega.

⁶⁰ Usp. Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011., str. 205.-208.

⁶¹ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 336.

⁶² Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 24.-35.

⁶³ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 329.

⁶⁴ Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 38.

Isus je osuđen na smrt, smrt na križu, a time se postiže politički cilj koji je Pilat imao od početka.⁶⁵

3.1.2. Poruga

Optužba se u praksi gotovo nikada ne zadovoljava činjenicama i dokazima. Redovito je prati poruga, a u kalvarijskoj drami taj je fenomen veoma očit.

“Stajao je ondje narod i promatrao. A podrugivali su se i glavari govoreći: Druge je spasio, neka spasi sam sebe ako je on Krist Božji, Izabranik! Izrugivali ga i vojnici, prilazili mu i nudili ga octom govoreći: Ako si ti kralj židovski, spasi sam sebe! A bijaše i natpis ponad njega: Ovo je kralj židovski.” (Lk 23, 35-38). “Luki je vlastito gledanje naroda kao suprotnost ruganju poglavara. To gledanje naroda prije izdahnuća slično je upiranju pogleda u probodenoga nakon izdahnuća prema Iv 19, 37, iako nije upotrijebljen isti grčki glagol. To je gledanje onih koji se osjećaju privučeni od Raspetoga, gledanje spremnih na obraćenje.”⁶⁶ Kod Marka čitamo kako prolaznici govore: “Spasi sam sebe, sidi s križa!” (Mt 15, 30). Ovaj sarkastičan i podrugljiv vapaj naroda da Isus sīde s križa, odaje činjenicu da on ne bi trpio takvu sudbinu da je on Krist.⁶⁷ Slika o očekivanom Mesiji je bila u smislu pobjede, Mesija je shvaćan kao onaj koji uništava svoje neprijatelje i koji je slavan, a ne kao onaj koji trpi i pati koji je na koncu visi na drvu. “Osobe koje pogrdjuju Isusa Gospodina na ovaj način izriču svoj prijezir prema nemoćnome, žele da još jednom osjeti svoju nemoć. Istodobno ga žele dovesti u napast kao nekoć đavao.”⁶⁸

Osim naroda, Isusu se rugaju i glavari koji ne razgovaraju s njim direktno, a cilj im je ismijati Isusa pred ostalim promatračima. Govorili su: “Druge je spasio, sebe ne

⁶⁵ Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 53.

“Ustrajnost kojom židovske vlasti žele pošto-poto Isusovu smrt na križu možemo, dakako, razumjeti tek na temelju Pnz 21,22s. Ako je raspeće već za pogansku antiku značilo najsrमतniju i najužasnu smrt, onda je za židovsku teologiju upravo na temelju Pnz 21, 22s imalo još negativnije simboličko značenje: *Onaj tko je bio obješen na drvetu križa bio je smatran prokletstvom Božjim i od Boga napuštenim.*”

⁶⁶ Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 338.-339.

⁶⁷ Usp. Benjamin R. Wilson, The Crucifixion Scene as the Climax of Lukan Inclusivity, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016., str. 436.

⁶⁸ Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011., str. 201.

može spasiti! Krist, kralj Izraelov! Neka sad siđe s križa da vidimo i povjerujemo!” (Mk 15, 31-32). U pozadini ovakvog govora stoji mišljenje kako pravi Mesija ne može trpjeti, a raspeće bi bio dokaz protiv njegova mesijanstva.⁶⁹ U Luke čitamo da su ga glavari izrugivali s riječima: “Druge je spasio, neka spasi sam sebe ako je on Krist Božji, Izabranik!” (Lk 23, 35). Oni iskrivljuju njegove riječi, jer Mesija nije tu da spasi sam sebe, nego narod. Oni ne izgovaraju svoje riječi, nego đavlije riječi koje je đavao govorio kada je kušao Isusa u pustinji. Potrebno se vratiti na početak Lukina evanđelja, gdje đavao Isusu dva puta govori rečenice koje počinju sa izrazom: “Ako si Sin Božji...” (Lk 4, 3 i Lk 4, 9), što bi značilo da Isusu pristupa sa sumnjom u to da je on Sin Božji.⁷⁰ Uz glavare, vojnici ga isto izruguju, ali za razliku od glavara, obraćaju se Isusu direktno: “Ako si ti kralj židovski, spasi sam sebe!” (Lk 23, 37), pretvarajući tako religioznu poruku u političku.⁷¹

Iznad Isusa stajao je natpis: “Kralj židovski”, a u njemu je skrivena titula, ali i ironija koja baca mržnju na Isusa. Ne samo da se Herod narugao Isusu, rimski vojnici, nego se i Pilat na taj način ruga Isusu, a to ponižavanje, ruganje, osramoćivanje, samo se nastavlja.⁷² Pilat se ruga iz daljine Isusu i glavarima u isto vrijeme jer se time želi osvetiti glavarima, ali istodobno rugajući se Isusu. Poruga dolazi Isusu sa svih strana, iznad njega je natpis kojim mu se žele izrugati, ispod njega je narod koji se izruguje riječima, u daljini Pilat koji se na indirektan način izruguje.⁷³ Sa obe strane se nalaze razbojnici, koji se rugaju Isusu o čemu nas također izvještavaju evanđelisti.⁷⁴

Isus je razapet između dvojice razbojnika, jedanog zdesna, a drugoga s lijeva. (usp. Lk 23, 31). “A Isus je govorio: Oče, oprost im, ne znaju što čine!” (Lk 23, 34). To je prema Luki prva Isusova riječ s križa. Te riječi su sveopća molitva Ocu za oprostenje grijeha, koja se nije izravno ticala razbojnika, ali se jedan od razbojnika prepoznaje u njoj.

⁶⁹ Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 45.

⁷⁰ Usp. Ante Vučković, Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak God. 2018./2019., Katolički bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.

⁷¹ Usp. *Isto*.

⁷² Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 43.-44.

⁷³ Usp. Ante Vučković, Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak God. 2018./2019., Katolički bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.

⁷⁴ Kao što se vidi iz Mt 27,44: “Tako ga vrijeđahu i s njim raspeti razbojnici.”

Matej i Marko također spominju ova dva zločinca kao razbojнике, ali tek u trenutku razapinjanja, a isto tako čini i Ivan. (usp. Mt 27, 38; Mk 15, 27; Iv 19, 18). Za razliku od Mateja, Marka i Ivana, Luka prikazuje dva zločinca koja su s Isusom dovedena na kalvariju.⁷⁵

Osim glavara, naroda i vojnika, Isusu se rugaju i oni koji su bili s njim razapeti. Za tu porugu nalazimo potvrdu u sinoptičkim evanđeljima: “Tako ga vrijeđahu i s njim raspeti razbojnici.” (Mt 27, 44), “Vrijeđahu da i oni koji bijahu s njim raspeti.” (Mk 15, 32). Jedino se kod Luke ovaj tekst događa u drami, u dijalogu: “Jedan ga je od obješenih zločinaca pogrđivao: Nisi li ti Krist? Spasi sebe i nas! A drugi ovoga prekoravaše: Zar se ne bojiš Boga ni ti, koji si pod istom osudom? Ali mi po pravdi jer primamo što smo djelima zaslužili, a on – on ništa opako ne učini. Onda reče: Isuse, sjeti me se kada dođeš u kraljevstvo svoje. A on će mu: Zaista ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raju!” (Lk 23, 39-43).

3.2. Razbojnici kao primjeri mogućeg ophođenja s vlastitom krivnjom

Između Isusa se nalaze dva razbojnika, zli razbojnik koji nije čuo svoju krivnju, ne kaje se niti uviđa svoja zla djela i dobri razbojnik koji priznaje svoju krivnju i time otvara put prema oslobođenju.

3.2.1. Gestas – fenomen nepriznavanja vlastite krivnje

Predaja je lijevome razbojniku dala ime Gestas koji je bio bogohulnik. Njegovo bogohulstvo se očituje u tome da ponavlja riječi koje je već čuo nekoliko puta, a te riječi nisu njegove riječi i tu se očituje otvrdnuće njegova srca. Te riječi ne dolaze iz čista srca i nisu pobožni vapaj. Njegove riječi su sarkazam: “Nisi li ti Krist? Spasi sebe i nas!” (Lk 23,39), a time želi reći da je očito da Isus nije Krist. Riječi koje Gestas izgovara nalazimo malo ranije, a izgovaraju ih glavari svećenički: “Druge je spasio, neka spasi sam sebe ako

⁷⁵ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 335.-336.

je on Krist Božji, Izabranik!” (Lk 23, 35) Osim tih riječi, on izgovara i riječi rimskih vojnika: “Ako si ti kralj židovski, spasi sam sebe!” (Lk 23, 37)⁷⁶

Gestasove riječi pogađaju dva grijeha, a to su beznade i umišljenost. Potrebno je vratiti se na kušnju u pustinji, jer postoji još netko s kime se Gestas usuglašava, a to je đavao. U četvrtom poglavlju Lukina evanđelja, đavao dva puta govori Isusu rečenice koje započinju sa: “Ako si Sin Božji..” (Lk 4,3 i Lk 4, 9) Drugi dio Gestasove rečenice “Spasi sebe i nas” (Lk 23, 39) može zvučati velikodušno, ali tu je riječ, kako izvrsno zaključuje F.Hadjadj, o umišljenosti. Hadjadj ovu rečenicu karakterizira kao pasivnost, a ne aktivno sudjelovanje u djelu spasenja.⁷⁷

Riječi iz kušnje u pustinji ponavljaju se ispod križa, đavao nije tu prisutan osobno, ali je preko riječi, stoga su riječi njegova prisutnost.⁷⁸ Bog želi da se svi ljudi spase, ali to ne može učiniti ako mi ne želimo i ako odbijamo spasenje. Gestas ne vidi u Isusu dobra djela.

3.2.2. *Dizma – priznanje vlastite krivnje kao put prema oslobođenju*

Dizma – dobri razbojnik, kojeg neki nazivaju i pokajnički kriminalac, u trenutku nabijanja na križ, ispravlja druge koji sakrastično plaču za Isusom i kori ih. Time potvrđuje ne samo vlastitu krivicu, već i Isusovu nevinost.⁷⁹ On prekora Gestasa riječima: “Zar se ne bojiš Boga ni ti, koji si pod istom osudom? Ali mi po pravdi jer primamo što smo djelima zaslužili, a on – on ništa opako ne učini. Onda reče: Isuse, sjeti me se kada dođeš u kraljevstvo svoje.” (Lk 23, .40-42)

Predaja je dobroga razbojnika nazvala Dizmom, a njegova dobrota se ponajprije očituje u prijekoru što ga je dao Gestasu. U prvim njegovim riječima on brine za drugog

⁷⁶ Usp. Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Oglad o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 215.-222.

⁷⁷ Usp. Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Oglad o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 215.-222.

⁷⁸ Usp. Ante Vučković, *Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak God. 2018./2019.*, Katolički-bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.

⁷⁹ Benjamin R. Wilson, *The Crucifixion Scene as the Climax of Lukan Inclusivity*, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016., str. 436.

zločinca, a to je vrhunac djelatne ljubavi. Spominjući osudu pod kojom su oni po pravdi, ne izigrava puku žrtvu. Izraz i molba koju upućuje Isusu da ga se sjeti, nije sebičan, jer dolazi nakon prijekora brata. On govori za sebe poslije onoga – mi. On nije podržao brata u njegovom grijehu i umišljenosti, ali ga potiče da uputi svoju molitvu Isusu, jer on to ne može učiniti umjesto njega. Postavlja se pitanje zašto Dizma govori sjeti me se, a ne spasi me. Ovo se tumači kao posljedica skrušenosti. Tu nailazimo na tri razine poniznosti. Prva je razina u tome da se ne osjeća dostojan Kraljevstva, pa zato moli Isusa da ga se sjeti. Druga je u tome što priznaje svoju slabost i ne poziva se ni na kakvu pravdu radi spasenja. Pravda je za njega trpljenje na križu. Zadnja, treća razina poniznosti, sastoji se u tome što ne moli da ga se Isus odmah sjeti, nego kada dođe u Kraljevstvo svoje, za razliku od Gestasa koji želi izravno pridobiti spasenje.⁸⁰

U trećoj razini poniznosti očitovanoj u rečenici da ga se Isus sjeti, neizravno je prisutno obraćenje, a ove riječi ujedno su i implicitna molba za oprostjenjem. On preuzima na sebe odgovornost, ne traži da ga Isus oslobodi kazne. On je u Kristu nešto prepoznao, a to prepoznavanje nazivamo vjerom.⁸¹

Dizma je do sada bio u grijehu, a grijeh je stanje čovjeka koji je izgubljen i tiče ga se u cijelosti. Izgubljenost čovjeka je u tome što se udaljio od Boga koji je izvor ljubavi, ali udaljio se i od ljudi. Kako bi čovjek postao svjestan takvoga stanja, potrebno se susresti s Bogom, i priznati svoju grešnost.⁸² Upravo to je Dizma učinio. Isprva je on također vrijeđao i izrugivao se Isusu, a to nam svjedoči i evanđelje: “Tako ga vrijeđahu i s njim raspeti razbojnici.” (Mt 27, 44). Nakon toga on priznaje svoju grešnost, a bez toga nema odnosa, jer grijeh priječi taj odnos. Dizma je vjerovao Bogu i priznao se grešnikom, a svoja očekivanja je ostavio po strani. Učinio je sve što je mogao sa svoje strane, a potpuno se pouzdao u Boga i njegovo milosrđe. Bog je onaj koji je savršen dinamizam ljubavi, Bog je ljubav u sebi, zbog toga je potrebno vjerovati njemu, a ne pouzdavati se u vlastite

⁸⁰ Usp. Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 222.-226.

⁸¹ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 159.

⁸² Usp. Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 175.

snage. Čovjek nije napušten, već spašeni, a to je Radosna vijest. Treba to prepoznati i živjeti, jer je to obraćenje koje se dogodilo Dizmi, a koje se nudi svakom čovjeku.

Dizma potvrđuje vlastitu krivnju, a njegovo pitanje: “Zar se ne bojiš Boga ni ti koji si pod istom osudom?” (Lk 23, 40) podrazumijeva da se on boji Boga, a za Luku je to preduvjet za primanje Božjega milosrđa (Usp. Lk 1, 50). On se obraća Isusu izravno i jedini ga oslovljava s “Isuse”, za razliku od ostalih, podrugljivih naslova koje je Isus primio. On za razliku od njih vjeruje da je Isus Mesija, a da križ ne poništava status Božjeg izabranika i Isusovo sinovstvo. Njegov zahtjev da ga se sjeti označava vjeru da će Isus ući u Kraljevstvo unatoč sadašnjem trpljenju izrugivanja.⁸³

Važno je uočiti kako je Dizma potpuno svijestan svoje krivice, a to potvrđuje i riječima koje izgovara na križu: “Ali mi po pravdi jer primamo što smo djelima zaslužili, a on – on ništa opako ne učini.” (Lk23,41) Dizma je priznao svoju krivnju, svoje nedjelo, shvaća da je radi njegova čina narušen međusobni odnos. Uključivanje u odnos moguće je ako se prizna krivnja ili počinjeni zločin. Priznanjem izlazimo iz svoga vlastitog ja, svoga ega, kako bi ponovno našli mjesto kod drugoga, izlazimo iz stanja laži i preuzimamo potpunu odgovornost za počinjeno.⁸⁴

“Priznati znači priznati se krivima i izložiti se pogledu drugoga i, istodobno, njegovu sudu. Priznanje je nosilac trženja oprostjenja.”⁸⁵ Tu prepoznajemo Dizmu, u priznanju, u pogledu prema Isusu, i u spremnosti da trpi posljedice svoga čina. “Tako je u posljednjim trenucima svoga života obraćeni razbojnik vjerom postigao ono što je Isus obećao svojim učenicima: Apostolima, koji su podnijeli iste muke, obećaje udioništvo u svojoj slavi: ‘Bit ćete sa mnom u mom kraljevstvu’ (22, 29)... Isto postupanje čuva sada za lopova.”⁸⁶

⁸³ Usp. Benjamin R. Wilson, The Crucifixion Scene as the Climax of Lukan Inclusivity, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016., str. 436.

⁸⁴ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d’ Aspremont, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, Svijetla točka, Zagreb, 2014., str. 92.

⁸⁵ Jean Monbourquette i Isabelle d’ Aspremont, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, Svijetla točka, Zagreb, 2014., str. 93.

⁸⁶ Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 160.

Božja inicijativa na križu nije prikazana na aktivan, nego na pasivan način i to kroz Isusovo umiranje. Način na koji je Isus umirao u desnom je razbojniku stvorio vjeru, priznanje Kristove nedužnosti.⁸⁷ Zanimljivo je to da nailazimo na paralelizam između onoga što se dogodilo tijekom preobraženja na Taboru i onoga što se dogodilo tijekom razapinjanja. Na križu je Krist postavljen između dva zločinca, a na Taboru se Krist očituje između Mojsije i Ilije. Na križu govori o Raju, a na Taboru govori o onome što se ima ispuniti u Jeruzalemu, a to je žrtva križa. Govor o slavi i u slavi je govor o križu, a govor na križu je govor o slavi.⁸⁸ Tu uočavamo Božansku logiku, ali i ironiju.

3.3. Kristovo oprostjenje na križu

Dosada smo vidjeli kakve su izvanredne okolnosti, ponašanje ljudi koji su podnjeli istu kaznu kao i Krist, a sada ćemo, na temelju nekih Kristovih riječi pokušati vidjeti što je doista Kristovo oprostjenje, koje su novosti i posebnosti koje Krist donosi opraštajući na križu.

3.3.1. “Oče, oposti im, ne znaju što čine” (Lk 23, 34)

Često se ovaj redak tumači isključivo kao Isusovo oprostjenje svojim mučiteljima. Zapravo, Isus se izravno obraća svome Ocu, Bogu, a ne svojim mučiteljima. Njegova molitva je upućena Bogu da im oprost i nije direktna izjava oprostjenja.⁸⁹ Isus se moli za razbojnike, za one koji ga ubijaju i za sve svoje protivnike. Dario Tokić tumači kako “Isus dok izgovara svoju molitvu još uvijek nije de facto oprostio svojim mučiteljima! Može se u tom retku iščitati spremnost i želja za opraštanjem.”⁹⁰ Isus je slobodan od osjećaja osvete protiv svojih mučitelja. Isus za njih ima sućuti za njih i razumije ih. Ovom molitvom Isus

⁸⁷ Usp. Dario Tokić, Božje opraštanje u evanđelju po Luku, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3, str. 738.

⁸⁸ Usp. Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 214.

⁸⁹ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 131.

⁹⁰ Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 131.

povjerala vlastite osjećaje razumijevanja svojih mučitelja. U svemu vidi spasenje koje Otac priprema za čovjeka.⁹¹

Isusova molitva s križa je svjedočanstvo nemoći Isusa da oprost u trenutku nanošenja povrede Isus je svoju nemoć stavio u molitvu, a odgovornost za oprost daje Bogu Ocu. Isus se našao u podvojenosti, to je situacija u kojoj se nađu mnogi, u toj situaciji želi se oprostiti, i osloboditi, a događa se nemogućnost da se oprost. Pogotovo ako je nanošenje povrede i zla još u tijeku, onda je vrijeme za obranu. Isus se nije mogao ni braniti. Kako je u Lukinu evanđelju Isusovo poslanje vezano uz navještaj opraštanja, Isus mu želi ostati dosljedan. Isus je pravi Bog, ali i pravi čovjek, a kao takav ima osjećaje i želi ostati vjeran čovještvu, pa zato ne može olako oprostiti mučiteljima koje uopće ne zanima oproštenje i koji nastavljau i dalje mučiti i vrijeđati Isusa.⁹²

Ova molitva nije post factum, nego dolazi u trenutku nanošenja zla, a vrhunac nanošenja zla ima se postići u Isusovoj smrti. Ovo ne treba promatrati kao žurbu, nego kao duhovnu pripravu da žrtva ne upadne u zamku da se usredotočava samo na podnesenu nepravdu tj. da podneseno zlo ne nadvlada njega. On je slobodan od nanesenog zla i to je svjedočanstvo nove egzistencije koja u drugima potiče divljenje, konkretno u desnom razbojniku. Ovo je sveobuhvatna molitva koja uključuje i Judu, pa glavare i vojnike, Heroda, Pilata i narod, ali se obzirom na kontekst odnosi na rimske vojnike koji su vršili razapinjanje. Crkvena predaja u ovaj krug ljudi ubraja i vjernike, ali i ljude svih vremena, jer Isus umire za sve ljude.⁹³

Isusova molitva na križu za oproštenje nalazi se jedino u Lukinu evanđelju. Poteškoća se nalazi u tome da stari grčki rukopisi ne sadrže ovu Isusovu molitvu (Vatikanski kodeks B iz 4. stoljeća i Papirus 75 iz 3.stoljeća).⁹⁴ Oni koji smatraju da je ovo autentični tekst, a za to ispuštanje navode neke razloge kao što je uvjerenje da se Isusovo ubojstvo ne može oprostiti, polemični stav prema Židovima u vezi krivnje za smrt

⁹¹ Usp. Mihály Szentmártoni, *Psihologija duhovnog života*, Filozofsko-teološki institute Družbe Isusove, Zagreb, 2011., str. 37.

⁹² Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 131.-132.

⁹³ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 113.-114.

⁹⁴ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 336.

Isusa, a neki su smatrali da je Isusova molitva neučinkovita jer je Jeruzalem kasnije razoren, a oni su to tumačili kao da mu nije bilo oprošteno. Riječ je o autentičnom tekstu, koje izvorno pripada Evanđelju po Luki. Jezik je tipično Lukin. Riječ Oče (Lk 10,21; 11,2; 22,42; 23, 46). Ova molitva i na ovom mjestu dio je Lukine teologije, koji prikazuje Isusa kao onoga koji prakticira ljubav prema neprijateljima.⁹⁵

Isus je prije dijaloga s desnim razbojnikom izrekao molitvu za oprostjenje. U ovoj molitvi ispunjava se ono što je naviješteno u Govoru na gori: “Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone.” (Mt 5, 44). Isus ne poznaje mržnju i ne priziva osvetu, on moli za svoje neprijatelje jer oni “ne znaju što čine.” Ove riječi o neznanju se vraćaju u Djelima apostolskim gdje Petar propovijeda narodu i podsjeća ih na ono što se učinilo Isusu kojega su se odrekli, a narod biva duboko pogođen tim sjećanjem. A Pavao nadodaje: “I sada, braćo, znam da ste ono uradili iz neznanja kao i glavari vaši.” (Dj 3, 17). Ovaj pojam – neznanja – javlja se i u biografiji svetoga Pavla koji govori da je prije obraćenja i on bio bogohulnik i nadodaje: “Ali pomilovan sam jer sam to u neznanju učinio, još u nevjeri.” (1 Tim 1,13). Njega je neznanje spasilo i osposobilo za obraćenje i oprostjenje. Znanje i istina mijenjaju čovjeka, ali ponekad znanje postaje samodostatno i ne dolazi do istinske promjene u čovjeku. Nerijetko se događa da oni koji znaju ostaju slijepi, a razlog je upravo to znanje koje nam ne dopušta da vidimo istinu. Neznanje umanjuje krivnju i otvara nam put za obraćenje, Isusu je tako i neznanje onih koji su ga osudili razlog da prosi od Boga oprostjenje i nudi nam obraćenje.⁹⁶ Lijevi razbojnik je vidio istinu, a istina je sam Krist, ali ga ne prepoznaje kao Krista, kao Mesiju, stoga on ostaje slijep.

“Kako je u Isusu Kristu Božje opraštanje postalo dostupno i preko čovjeka, tako se i Božje opraštanje treba nastaviti dalje u međusobnom ljudskom opraštanju: ‘praštajte i oprostit će vam se’ (6,37), Očenaš (11,4) i uvjetna zapovijed opraštanja (17,3-4). Evanđelistu je očito stalo da njegovi čitatelji najprije povjeruju Bogu da im oprašta, pa da bi onda mogli i sami jedni drugima opraštati.”⁹⁷ Često se Isusova molitva s križa uzima

⁹⁵ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 111.-112.

⁹⁶ Usp. Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011., str. 199. -200.

⁹⁷ Dario Tokić, Božje opraštanje u evanđelju po Luki, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3, str. 736.

kao dokaz da je Isus onaj koji daje oprostjenje, međutim, Isus moli Oca za oprostjenje. Otac je subjekt, davatelj oproštenja. Premda se Isus osjećao nemoćnim oprostiti u tom trenutku, ipak moli Oca za svoje mučitelje. Isus na taj način ostaje vjeran svome čovječstvu, svojim osjećajima, ali i svom mesijanskom poslanju koje je izvršio do kraja.⁹⁸

Sve Isusove molitve, osim kada preuzima Riječi iz Ps 22 na križu, započinju s “Abba”, “Oče.” Ovaj naziv za Boga označava i svjedoči o Isusovu najintimnijem i najizvornijem iskustvu s Bogom, a u ovom zazivu je sadržana čitava kristologija; onaj koji Boga tako zove u ljubavi i povjerenju, očituje se nama kao Sin. Ovaj izraz tadašnje židovstvo nije poznavalo. Židovi su čak izbjegavali Boga nazivati i izgovarati ime Jahve, a sada mu se Isus obraća sa Abba. Time se izražava i Isusova podvrgnutost Ocu, priznanje njegova autoriteta, ali i bliskost s njim. Smatralo se da se nitko ne može tako obratiti Bogu, ako nema toliko intiman odnos s Njim.⁹⁹

3.3.2. “Danas ćeš biti sa mnom u raju” (Lk 23, 43)

Ova rečenica uzima se kao jedna od poznatijih primjera opraštanja, a zanimljivo je to da se opraštanje u njoj nigdje izravno ne spominje. U širem smislu, inicijativa dolazi od Boga, jer samim pogledom na Isusa rađa se u razbojniku vjera, a u užem smislu, obraćeni razbojnik prvi upućuje molbu Isusu za opraštenjem.¹⁰⁰ Prije svega potrebno je vratiti pogled na sam Isusov križ i na očitovanje Boga u osobi Isusa Krista. Jer: “Bog se objavljuje kao *Bog* samo u svojoj suprotnosti u lištenosti i napuštenosti od Boga. Božanstvo Boga biva objavljeno u paradoksu križa.”¹⁰¹

Isus je objavio svoj identitet grešnicima, svima onima koji su odbačeni od društva i svijeta. Bog svoj identitet, samog sebe objavljuje u svojoj suprotnosti, to znači da on

⁹⁸ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 113.

⁹⁹ Usp. Ivan Dugandžić, *Kako su nastala evanđelja? Egzegetsko-teološki uvod i tumačenje izabranih poglavlja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 44.-45.

¹⁰⁰ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 158.

¹⁰¹ Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005., str. 39.

napušta svoju bogosličnost kako bi čovjek prepoznao Boga koji se objavljuje na križu. To znači da ga mogu spoznati i oni koji ne vjeruju, oni koji su izgubljeni i bezbožnici, a spoznaja ih može dovesti do komunikacije s Njim. To sve im daje mogućnost da Mu odgovore, da stupe u odnos.¹⁰²

Upravo to se dogodilo razbojniku Dizmi; on je bezbožnik, a Krist se i njemu očitovao, Krist ulazi u odnos, komunikaciju s Njim. Čak ni kršćanski Bog ne ruši zemaljski sud kako bi otvorio vrata vječnom oprost i miru. Lopov koji je visio a križu pokraj Isusa bio je jedina osoba kojoj je obećan raj. On je umro na križu zbog svojih zlodjela. On živi u vječnosti zbog svoga pokajanja.¹⁰³

Dizma je jedini uz Oca kome se Isus obraća. S tim razgovorom, otvaranjem, odnosom započinje proces iscjeljenja. Isus se ne obraća niti narodu, niti glavarima, niti vojnicima jer zna da oni izgovaraju đavlije riječi, a Isus nikada ne želi ulaziti u razgovor sa sotonom. Prije ovoga dijaloga sa Dizmom, Isus je izrekao sveopću molitvu Ocu za oprost, koja se izravno nije ticala razbojnika Dizme, ali je Dizma se prepoznao u njoj, on je to samospoznao. On se usuglasio sa samim sobom i sa Isusom, dok je ispočetka mislio da je dobar, a činio je zlo, jer je vrijeđao Isusa kao i drugi. Odjednom se usuglašava dobro s dobrim i upravo u tom usuglašavanju, u samospoznaji se događa oprost.

Isusov odgovor glasi da će danas biti sa njim u raj. (Usp. Lk 23, 34), pokazuje da mu je molbu uslišao, ali i da se dogodilo oprost.¹⁰⁴ Spasenje dolazi po osobnom pristajanju uz Isusa, a to je razbojnik učinio obrativši mu se s križa, a izraz “sa mnom u raj” znači da je spasenje u osobnom prijateljstvu s Isusom.¹⁰⁵ “Raj se očituje u susretu, u odnosu jasno određenih jednoga Ja i jednog Ti koji na primjeren način traži da u sličnu intimnost uključi trećega. – Isuse, sjeti me se...- Danas Ti ćeš biti sa mnom u raj. Ti i ja,

¹⁰² Usp. Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005., str. 39.

¹⁰³ Desmond Tutu Mpho Tutu, *Knjiga opraštanja; četverostruki put iscjeljivanja sebe i svijeta*, Naklda Ljevak, Zagreb, 2017., str. 44.

¹⁰⁴ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 160.

¹⁰⁵ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 340.

ja i ti, evo ono što uvodi u nebo, ali pod uvjetom da su i drugi pozvani (Zar se ne bojiš Boga ni ti?).¹⁰⁶

Riječ raj u Novom zavjetu pojavljuje se tri puta i to u: 2 Kor 12,4; Lk 23,43 i Otk 2,7. Od ova tri mjesta, jedino se u Otkrivenju spominje siromašni opis mjesta.¹⁰⁷ Za Luku raj znači biti s Isusom, a ovaj tekst stavlja u okvir govora o Posljednjoj večeri i obećanju danom dvanaestorici u Lk 22, 14-15. Riječi koje izgovara na križu upućene razbojniku, u istoj su perspektivi kao s ovim sa posljednje večere, samo što je razlika u tome što ovdje najavljuje grešnicima.¹⁰⁸

Ukoliko čovjek može prihvatiti samoga sebe, on može prihvatiti i druge i svijet, može prihvatiti 'ti'. Kada čovjek ne voli svoje 'ja', on neće moći ni prihvatiti 'ti'. Čovjek do pristanka svoga 'ja' ne može sam, on se pomoću drugoga usuglašava sa samim sobom. Prihvaća samoga sebe i ljubi samoga sebe tek onda kada ga prije ljubi netko drugi. Ključ za 'ja' je kod 'ti'.¹⁰⁹ Dizma je prihvatio sebe, svoje grijeha i krivicu, a uz pomoć Isusa usuglasio se sa samim sobom. Krist ga je ljubio prije on samoga sebe i zato on može prihvatiti samoga sebe i usuglasiti se sa samim sobom, dok se Gestas usuglasio s nekim izvana.

¹⁰⁶ Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 224.

¹⁰⁷ Usp. Marcus Bockmuehl i Guy G. Stroumsa, *Paradise in antiquity; Jewish and Christian views*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010., str. 64.

¹⁰⁸ Usp. Pierre Grelot, "Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis" (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 197.

¹⁰⁹ Usp. Nedjeljka s. Valerija Kovač, *Personalno-relacijska paradigma teologije Josepha Ratzingera/Benedikta XVI.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014., str. 124.

ZAKLJUČAK

Budući da je opraštanje jedno od središnjih tema naše vjere i da smo na opraštanje pozvani svi, važno je bilo shvatiti pravi smisao opraštenja koji smo pokazali u ovom radu. Kao što je naš život je dar Božji nama, tako je i opraštenje prvenstveno dar Božji čovjeku. Čovjekovo opraštanje ima udjela na Kristovu opraštanju i zbog toga je opraštanje potrebno ga promatrati kristološki, a kršćani su pozvani opraštati po uzoru na Isusovo opraštenje. Kristovo opraštenje na križu uči nas kako se opraštenje događa prvo u razini s Bogom, a to je kršćanski smisao opraštenja. Kristovo opraštenje ima trajnu vrijednost za sve nas. Kršćanstvo se živi u slobodi, pa je tako i opraštenje slobodna odluka, pastoralni poziv, na koji smo svi pozvani. Opraštenje, “prvenstveno pripada Bogu, jer tek u nasljedovanju velikodušnog Očeva oprosta prema nama je da mi možemo oprostiti drugima.”¹¹⁰

Isus desnom razbojniku obećava raj, a za Luku raj znači biti s Isusom.¹¹¹ Za Luku, opraštenje se događa onda kada čovjek stupa u zajedništvo s Isusom, a ne na temelju plodova obraćenja. To zajedništvo potrebno je shvatiti na izvanjski način, ondje gdje se daruje vjera.¹¹² Čin vjere je osoban čin, ali je kao takav i čin komuniciranja. Ono 'ja' je uvijek upućeno na 'ti' i obrnuto. Taj odnos postaje zajedništvo. Vjera je oslobađanje onoga 'ja' kako bi dao odgovor Bogu i kako bi pristao na ljubav. Vjerovati znači 'biti s', izići iz sebe drugome. Kada se 'ja' oslobodi one nalazi sebe u jednom većem 'ja'. Taj novi 'ja' oslobađa putem vjere i na taj način bivamo povezani s Isusom, ali i sa svima kojima se to dogodilo.¹¹³

Lukin govor o opraštanju je pastoralan, želi vjernicima poručiti da opraštenje shvate kao Božji dar njima, koji im uz njihovu suradnju omogućava promjenu života na bolje.¹¹⁴ Poput Luke i mi ovako trebamo shvatiti Kristovo opraštenje, kao besplatni

¹¹⁰ Marijan Vugdelija, Opraštanje – srce molitve Gospodnje (Mt 6,12), u: *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 47 (2007.), 1, str. 5.

¹¹¹ Usp. Pierre Grelot, “Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis “ (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 197.

¹¹² Usp. Pierre Grelot, “Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis “ (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 38.

¹¹³ Usp. Joseph Ratzinger, *O vjeri, nadi i ljubavi*, Verbum, Split, 2014., str. 43.-44.

¹¹⁴ Usp. Pierre Grelot, “Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis “ (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 160.

Kristov dar koji je za pomoć nama kako bismo živjeli bolje, ne osvećivali se i ne živeći u tvrdoći srca. Spomenuli smo kako je oprost čin slobodne volje i srca, kako je slobodni dar čovjeka samome sebi i drugome.¹¹⁵ Kada se dogodi, ono je oslobađajuće za čovjeka.

“Zaputiti se putem prema oprostima moguće je hrabrošću vjere koja, oslanjajući se na Boga, vjeruje kako je dobro jače od zla i nadasve, kako je rad na dobru aktivnost koja neprestano ključa, za razliku od zla koje, proizvodeći žrtve, uvijek ima potrebu samog sebe prikazati žrtvom.”¹¹⁶

¹¹⁵ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspermont, *Tražiti oprost a ne poniziti se*, Svijetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

¹¹⁶ Ante Vučković, *Struktura zla i oprost*, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 13.

LITERATURA

1. Knjge:

BOCKMUEHL MARCUS i STROUMSA GUY G., *Paradise in antiquity; Jewish and Christian views*, Cambridge University, Cambridge, 2010.

DUGANDŽIĆ IVAN, *Kako su nastala evanđelja? Egzegetsko-teološki uvod i tumačenje izabranih poglavlja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

GNILKA JOACHIM, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

HADJADJ FABRICE, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

KOVAČ NEDJELJKA S. VALERIJA, *Personalno-relacijska paradigma teologije Josepha Ratzingera/Benedikta XVI.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.

LOHFINK GERHARD, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.

MOLTMANN JÜRGEN, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005.

MONBOURQUETTE JEAN, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018.

MONBOURQUETTE JEAN I D' ASPREMONT ISABELLE, *Tražiti oprostjenje a ne poniziti se*, Svijetla točka, Zagreb, 2014.

RAHNER KARL; VORGRIMLER, *Teološki riječnik*, Forum bogoslova Đakovo, Đakovo, 1992.

RATZINGER JOSEPH /BENEDIKT XVI., *Eshatologija; Smrt i vječni život*, Verbum, Split, 2016.

RATZINGER JOSEPH/BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011.

RATZINGER JOSEPH, *O vjeri, nadi i ljubavi*, Verbum, Split, 2014.

SZENTMÁRTONI MIHÁLY, *Psihologija duhovnog života*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2011.

TOKIĆ DARIO, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006.

TUTU DESMOND i MPHÓ, *Knjiga opraštanja; četverostruki put iscjeljivanja sebe i svijeta*, Naklada Ljevak, zagreb, 2017.

ZOVKIĆ MATO, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002.

2. Članci:

FOWLER JOHN M., Grijeh, u: *Biblijski pogledi*, 9 (2001.), 1-2

GRELOT PIERRE, "Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis" (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2

RAGUŽ IVICA, Reknemo li da nismo zgriješili, pravimo ga lašcem i riječi njegove nema u nama (1 Iv 1,10). O dostojanstvu čovjeka grješnika, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 24 (2016.), 4

TOKIĆ DARIO, Božje opraštanje u evanđelju po Luki, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3

TOKIĆ DARIO, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1

VOLAREVIĆ DOMAGOJ, Oprostiti bližnjemu, u: *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, 4 (2003.), 1

VUČKOVIĆ ANTE, Opraštanje u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1

VUČKOVIĆ ANTE; ČRPIĆ GORDAN, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92)

VUČKOVIĆ ANTE, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.)*, Split – Sinj 1995., 19-30

VUGDELIJA MARIJAN, Očenaš – molitva Gospodnja, u: *Služba Božja, liturgijsko-pastoralna revija*, 44 (2004.), 3

VUGDELIJA MARIJAN, Opraštanje – srce molitve Gospodnje (Mt 6,12), u: *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 47 (2007.), 1

WILSON BENJAMIN R., The Crucifixion Scene as the Climax of Lukan Inclusivity, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016.

3. Ostalo:

VUČKOVIĆ ANTE, Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak god. 2018./2019., Katolički-bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.